

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.82.5>

О. А. Данильченко

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

У статті розроблено та представлено модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Зазначено, що сьогодні гостро ставить перед нами проблему формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України, які очолять підрозділи, що виконують завдання з охорони громадського порядку.

Відтак постає необхідність розроблення та впровадження у навчальний процес моделі формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Досліджено погляди науковців щодо визначення та специфіки моделей формування різних компетентностей фахівців.

Констатовано, що модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України ще не стала об'єктом детального наукового вивчення.

Визначено, що модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України – це логічно послідовна система елементів процесу підготовки майбутніх офіцерів під час їх навчання у вищому військовому навчальному закладі, які мають такі компоненти як цілі підготовки, зміст освітнього процесу, моделювання навчальних планів і програм підготовки здобувачів освіти, методи та форми навчання майбутніх офіцерів; критерії, показники та рівні сформованості компетентності, способи оцінювання діяльності учасників освітнього процесу, а також механізми його корегування.

Зазначено, що умовою побудови моделі формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України під час здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у вищому військовому навчальному закладі є необхідність виконання вимог замовника, вимог керівних документів та умов сьогодні щодо якісної підготовки майбутнього фахівця та спрямованої на кінцевий результат.

Виділено 4 змістовні блоки формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України у розробленій моделі: цільовий, практично-реалізаційний, комплексно-процесуальний та контрольо-оцінний.

Констатовано, що розроблена нами модель враховує вимоги замовника щодо якісної підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України, а також вимоги нормативно-правових актів, які пред'являються до офіцера, який керує підрозділом з охорони громадського порядку.

Ключові слова: модель формування компетентності, соціально-правова компетентність, майбутні офіцери Національної гвардії України, охорона громадського порядку.

Постановка проблеми. Національна гвардія України є поліфункціональною структурою, яка не тільки у мирний, але й у воєнний час виконує як завдання із відсічі збройної агресії проти нашої держави, так і охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. У постконфліктний період на деокупованих територіях саме військовослужбовці Національної гвардії України (НГУ) будуть забезпечувати відновлення та підтримання громадського порядку.

Відтак сьогодні гостро ставить перед нами проблему формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ, які очолять підрозділи, що виконують завдання з охорони громадського порядку (ОГП).

На попередньому етапі нашого дослідження нами було визначено сутність та структуру соціально-правової компетентності майбутнього офіцера Національної гвардії України (НГУ), який керує підрозділом з охорони громадського порядку (ОГП), а також розроблено критерії, показники та рівні сформованості вказаної компетентності, а також спроектовано педагогічну технологію формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ на основі проблемного підходу.

Науковий пошук засвідчив, що проблема розроблення моделей формування різних компетентностей фахівців стала об'єктом вивчення з боку науковців. Проте модель формування саме соціально-правової компетентності майбутніх офіце-

рів НГУ ще не стала об'єктом детального наукового вивчення.

Отже, тепер перед нами постає необхідність розроблення та проектування моделі формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ.

Аналіз наукових джерел і публікацій.

Методологічною основою розвитку теорії і практики психолого-педагогічного моделювання та проектування є наукові праці таких відомих вчених як: А. Макаренка, В. Сухомлинського, А. Алексюка, Ю. Бабанського, С. Батищева, Г. Балла, В. Беспалько, І. Бежа, С. Гончаренка, І. Зязюна, Г. Костюка, Н. Ничкало та ін.

Більшість науковців під психолого-педагогічним проектуванням розуміють комплексне та інтегративне явище, від якого залежить ефективність педагогічної діяльності у закладах вищої освіти.

Нами досліджено погляди науковців щодо визначення та специфіки моделей формування різних компетентностей фахівців.

Так, на думку, Ю. Лаврікова, модель – це відображення навчальних планів, програм та інших документів, у яких описується і регламентується процес підготовки фахівців у вищій школі. Побудова моделі передбачає встановлення: функціональної сутності фахівця; широти його професійного профілю; професіологічних характеристик; експертних оцінок і прогнозів розвитку цієї діяльності на найближчу та віддалену перспективу; схеми навчальних дисциплін з урахуванням їх об'єму та співвідношення [1].

А. Алексюк акцентує увагу на тому, що модель – це специфічний об'єкт, створений для отримання та або зберігання інформації у формі уявного образу, опису науковими засобами або матеріального предмета, що відображає властивості, характеристики та зв'язки об'єкта-оригіналу довільної природи, які є суттєвими для розв'язання суб'єктом-людиною певного завдання. Конструктивними компонентами моделі є суб'єкт-людина; завдання, що розв'язує суб'єкт; об'єкт-оригінал (фрагмент реальної дійсності); мова опису або спосіб матеріального відтворення моделі [2].

В. Михеєв вважає, що моделювання має такі аспекти застосування: гносеологічний, у якому модель відіграє роль проміжного об'єкта у процесі пізнання педагогічного явища; загальнометодологічний, який дозволяє оцінювати зв'язки і відношення між характеристиками стану різних елементів навчально-виховного процесу на різних рівнях їх опису і вивчення; психологічний, який дозволяє вести опис різних сторін навчальної і педагогічної діяльності та виявляти на цій основі психолого-педагогічні закономірності [3].

Науковець І. Грітченко вважає, що модель слугує прототипом, що деякою мірою зручніший для вивчення або для засвоєння, дає змогу пере-

носити отримані при цьому знання на вихідний об'єкт: моделі як зразки, що охоплюють систему ознак, притаманних ідеальному еталону; моделі як структура, дія, механізм, що забезпечує функціонування та розвиток створюваної системи [4].

А. Савицька розробила модель формування готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. На її думку, модель системи підготовки курсантів до міжнародних миротворчих операцій під час навчання у ВВНЗ виступає як існуючий навчально-виховний комплекс, який проектується, коригується і вдосконалюється на основі вимог соціального замовлення, керівних та нормативних документів [5].

Проте науковий пошук засвідчив, що модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ ще не стала об'єктом детального наукового вивчення. Тому, враховуючи важливість виконання НГУ поставлених завдань для національної безпеки України та суспільної злагоди як в мирний, так і у воєнний час, необхідність покращення рівня підготовки майбутніх офіцерських кадрів для НГУ, постала необхідність розробити модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ.

Мета статті – розробити модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх навчання у ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Нами розроблена авторська модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ, під якою ми розуміємо логічно послідовну систему елементів процесу підготовки майбутніх офіцерів під час їх навчання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ), які мають такі компоненти як цілі підготовки, зміст освітнього процесу, моделювання навчальних планів і програм підготовки здобувачів освіти, методи та форми навчання майбутніх офіцерів; критерії, показники та рівні сформованості компетентності, способи оцінювання діяльності учасників освітнього процесу, а також механізми його корегування.

Умовою побудови моделі формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у ВВНЗ є необхідність виконання вимог замовника, вимог керівних документів та умов сьогодення щодо якісної підготовки майбутнього фахівця та спрямованої на кінцевий результат.

Основу нашої авторської моделі формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ під час їх навчання у ВВНЗ складають такі змістовні блоки: цільовий, практично-реалізаційний, комплексно-процесуальний та контрольний-оцінний.

У цільовому блоці моделі мету нашого дослідження співвіднесено із завданнями формування

у майбутніх офіцерів НГУ структурних компонентів соціально-правової компетентності: цінностей, мотивів і потреб, спрямованих на засвоєння знань та розуміння необхідності мати високий рівень сформованості такої компетентності; у готовності майбутніх офіцерів до здійснення професійної діяльності після закінчення ВВНЗ; умінь і навичок застосування теоретичних знань у практичній та управлінській діяльності; здібностей до врегулювання конфліктних ситуацій в підрозділі, а також під час виконання завдань з ОГП; методичної обізнаності та володіння сукупністю методичних прийомів щодо формування зазначеної компетентності у своїх підлеглих; рефлексії, тобто усвідомлення майбутнім офіцером НГУ власного рівня сформованості соціально-правової компетентності та бажання працювати над виправленням помилок з метою самовдосконалення у своїй подальшій професійній діяльності.

Практично-реалізаційний блок моделі включає в себе компоненти соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ щодо виконання функцій з ОГП: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий, ціннісно-смысловий, рефлексивний, які були розкриті на попередньому етапі нашого дослідження [6]. А також критерії сформованості цієї компетентності та показники сформованості.

На наш погляд, визначення сформованості соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ здійснюється за критеріями, які відображають сутність її компонентів. Так, ціннісно-мотиваційний критерій розкриває рівень сформованості соціально-правової зрілості особистості майбутнього офіцера НГУ; когнітивний критерій – рівень знань чинної нормативно-правової бази, яка регламентує виконання обов'язків з ОГП, знань про технології соціально-правової роботи у підпорядкованому підрозділі та прийоми формування соціально-правової компетентності серед підлеглих; діяльнісно-поведінковий критерій – рівень володіння уміннями та навичками організації служби з ОГП та прогнозування оперативної обстановки, налагодження ефективної комунікації з підлеглими та цивільним населенням, володіння технологіями соціально-правової роботи у підрозділі, а також уміннями та навичками щодо порядку дій під час скоєння правопорушення чи позаштатної ситуації під час виконання завдань з ОГП; ціннісно-смысловий критерій – рівень сформованості професійно важливих якостей та здібностей особистості; рефлексивний критерій – рівень здатності особистості до самооцінки, самоконтролю, самовдосконалення.

Показники кожного критерію сформованості соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ визначені нами на основі сутності відповідного компонента цієї компетентності майбутнього офіцера НГУ.

З нашої точки зору, показниками ціннісно-мотиваційного критерію є такі показники: інтерес до військової служби; бажання виконувати обов'язки служби на офіцерських посадах у підрозділах, які залучаються до виконання завдань з ОГП; мотивація досягнення успіху в професійній діяльності.

До показників когнітивного критерію ми відносимо такі: володіння професійно важливими знаннями (управлінсько-організаційними, нормативно-правовими, психолого-педагогічними, спеціальними).

Показниками діяльнісно-поведінкового критерію є: сформованість комплексу вмінь та навичок, необхідних для якісного виконання завдань з ОГП (прогностичних, організаторських, комунікативних, когнітивних); володіння сучасними технологіями соціально-правової роботи у підпорядкованому підрозділі; якісне використання прийомів формування соціально-правової компетентності у підлеглому особового складу.

За ціннісно-смысловим критерієм показниками є: вірність Батьківщині та військовій присязі; бажання працювати з підлеглим особовим складом; інтелектуальна та поведінкова гнучкість; стресостійкість, комунікативність; адаптивність; наполегливість, цілеспрямованість.

Показниками рефлексивного критерію, на наш погляд є: вміння аналізувати результати своєї професійної діяльності; усвідомлення фахівцем свого рівня професійної підготовки; здатність корегувати власні недоліки; прагнення до професійного розвитку; здатність до самовдосконалення.

Комплексно-процесуальний блок нашої моделі включає форми та методи навчання, а також розроблену та спроектовану технологію формування у майбутніх офіцерів НГУ під час навчання у ВВНЗ соціально-правової компетентності на основі проблемного підходу [7].

І контрольо-оцінний блок розробленої моделі дозволяє виявити за встановленими критеріями і показниками рівень сформованості соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ: високий, середній чи низький.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для ефективної організації навчального процесу майбутніх офіцерів НГУ та досягнення у них високого рівня сформованості соціально-правової компетентності розроблено авторську модель формування такої компетентності майбутніх офіцерів НГУ. У розробленій нами моделі враховані вимоги замовника, які пред'являються до майбутніх офіцерів НГУ, а також вимоги нормативно-правових актів щодо подальшої професійної діяльності офіцера, який керує підрозділом з охорони громадського порядку. Розроблена модель включає 4 змістовні блоки формування такої компетентності майбутніх офіцерів НГУ: цільовий, практично-реалізаційний, комплексно-процесуальний

Рис. 1. Модель формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ

та контрольньо-оцінний. Запропонована модель впроваджена у навчальний процес Національної академії Національної гвардії України. Подальшою перспективою дослідження є експериментальна перевірка ефективності запропонованої технології формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів НГУ на основі проблемного підходу.

Список використаної літератури:

1. Лавриков Ю.А. О модели профессиональной подготовки экономиста. Улучшение подготовки экономистов и экономической подготовки инженеров. Л., 1973. 195 с.
2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник. К. : Либідь, 1998. 560 с.
3. Михеев В.И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике [текст]: 3-е изд., стереотип. Москва : Ком. Книга, 2006. 200 с.
4. Грітченко І.А. Модель формування практично-діяльнісної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами Інтернет-технологій. Вісник Черкаського національного ун-ту ім. Б. Хмельницького : зб. наук. праць. Серія : Педагогічні науки. Черкаси : вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. Вип. 119. С. 12–17.
5. Савицька А.П. Модель формування готовності майбутніх військових пілотів до міжнародних миротворчих операцій. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України, серія: педагогічні науки (друге видання). Хмельницький : НАДПСУ, 2018. № 1. С. 267–277.
6. Данильченко О.А. Сутність та структура соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2021. Вип. 79. С. 86–91.
7. Данильченко О.А. Проектування педагогічної технології формування соціально-правової компетентності майбутніх офіцерів Національної гвардії України на основі проблемного підходу. *Věda a perspektivy*. 2022. Вип. 2(9). С. 142–151.

Danylchenko O. The formation model of social and legal competence of the National Guard of Ukraine future officers

The article develops and presents a model of formation of social and legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine

It is noted that today we are faced with the problem of forming the social and legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine, who will command the public order protection units.

Therefore, there is a need to develop and implement in the educational process a model of formation of social and legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine

The views of scientists on the definition and specifics of models for the formation of different competencies of specialists are studied.

It is stated that the model of formation of social and legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine has not yet become the object of detailed scientific study.

It is determined that the model of formation of social and legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine is a logically consistent system of elements of the process of training future officers during their training in higher military education, which has such components as training objectives, training programs for students, methods and forms of training future officers; criteria, indicators and levels of competence formation, methods of assessing the activities of participants in the educational process, as well as mechanisms for its adjustment.

It is noted that the condition for building a model of formation of social and legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine during the first (bachelor's) level of higher education in a higher military educational institution is the need to meet customer requirements, guidelines and current conditions for quality training for the end result.

There are 4 substantive blocks of formation of social and legal competence of future officers of the National Guard of Ukraine in the developed model: target, practical-implementation, complex-procedural and control-evaluation.

It was stated that the model developed by us takes into account the requirements of the customer for quality training of future officers of the National Guard of Ukraine, as well as the requirements of regulations to the officer who manages the unit of public order.

Key words: *model of competence formation, social and legal competence, future officers of the National Guard of Ukraine, protection of public order.*